

INTRODUKTION

För att förstå ett konstverk, oavsett om det rör sig om visuell konst eller musik, krävs inget gemensamt språk eller nationalitet. Ett verk från andra världskriget kan också förmedla den särskilda känslan hos en österlänning med en annan bakgrund. Varhelst i världshistorien vi betraktar mänsklig alienation kan den påminna oss om vår tids mekaniska leverne. Man kan betrakta ett konstverk skapat av en konstnär i Nazityskland och förstå förtrycket och censuren hos diktaturer i Mellanöstern. En målning från Vietnamkriget kan förmedla konstnärens känsla så att vi utan att behöva delta i något krig kan förstå kriget i Jemen och Syrien.

Vi kan se Charlie Chaplins film *Diktatorn* utan att behöva minnas historiens alla diktatorer. I filmen refererade Chaplin inte öppet till Hitler. Ändå förbjöd Hitler filmen i Tyskland och de övriga länder som låg under nazisternas ockupation. Många romaner om Stalins diktatur i Sovjet var förbjudna i mitt land och förblir än idag förbjudna. Många unga blir dömda till döden för att de äger en bok, en tavla eller en skulptur.

I Ettore Scolas film *En alldeles särskild dag* spelas ett långt tal av Hitler och Mussolini upp. Trots att jag varken talar tyska eller italienska drabbas jag som åhörare av ångest, vilket ytterligare visar på konstens kraft.

Picassos viktiga verk *Guernica* skildrar bombregnet över byn Guernica av nazistiska stridsflyg under spanska inbördeskriget. För den spanska regeringen kom tavlan att representera krigets lidande, men senare förvandlades målningen till en symbol för fred. Numera är verket känt som en av de viktigaste antikrigskildringarna i världen. Var Picasso mot krig, eller är konsten själv en fredens symbol? Hur kan en målning vara en symbol i kampen mot fascism?

Man kan betrakta *Skriet* av Edvard Munch utan att drabbas av ångest, eller helt enkelt låta bli att höra dess skri genom en blodorange himmel.

Detsamma gäller skulpturkonsten. *Den hängande mannen* är ett konstverk i Prag som visar en man upphängd i luften. Verket har skakat om många och fått förbipasserande att tro att mannen kan störta ner vilket ögonblick som helst. Jag har själv inte sett *Den hängande mannen* förutom på bild, men den får mig likväl att dra efter andan.

Detta hör till konstens underverk. Dess teman blir aldrig repetitiva och kan översättas bortom tid och rum. Kanske är det därför som censuren först angriper konsten. Statsmakter begränsar konsten så att det som förmedlas från dess djup till betraktaren inte frångår maktens övertygelser och yttranden. I Iran finns en myndighet vars huvudsakliga uppgift är att censurera alla sorters konstverk, nämligen departementet för Islamisk kultur och vägledning. Innan prosa och poesiböcker publiceras, innan en tavla eller en skulptur ställs ut, eller ett musikstycke framförs, måste dessa först passera flera instanser som säkerställer att verket inte på några punkter strider mot den rådande ideologin. Under sådana förhållanden

omintetgör den oberoende konsten och ersätts av en fjättrad och propagerande konst så som vi fått bevittna i Sovjetunionen, och under nazismens och fascismens era.

Bilder som manipulerats, målningar som plockats bort, skulpturer som förstörs, tillfångatagandet av konstnärer och repression av deras åsikter, är olika sätt på vilka konsten förintas. Den vanligaste överträdelsen av den konstnärliga friheten är censur. Konstverk och konstnärer censureras i onödan på grund av sin skaparförmåga och möter motstånd från regeringar, politiska och religiösa grupper, sociala medier, museer eller privatpersoner. Konstnärer och förespråkare av konstnärlig frihet censureras när de ifrågasätter sociala och religiösa normer, eller när de uttrycker politiska åsikter som strider mot rådande berättelser. Denna censur bidrar till en utveckling som med tiden skadar kulturen och gör konsten sårbar. Kreativiteten är det största offret, dess avsaknad av frihet gör att den tillintetgörs.

Vissa konstverk från 1900- och 2000-talet har på sistone slutat ställas ut därför att de, av muséer eller allmänheten, ansetts stötande. Däribland Manchester Art Gallery som plockat bort målningen *Hylas och Nymferna* av John William Waterhouse. Men man måste vara uppmärksam eftersom smak och standard ständigt förändras. Konstnärer som passerar obemärkta under sin egen livstid kan komma att finna sin plats hos den allmänna offentligheten med en viss fördröjning. Värderingar från en viss tid, kan också gå förlorad i en annan. Sådana som slaveriets, rasismens och patriarkatets betraktas idag som reaktionära, på samma sätt som konstnärer från tidigare århundraden och traditioner präglades av sina sammanhangs värderingar och skildrade dessa.

Konst är en del av människans historia och en del av historien som inte kan förvrängas. Även om historieskrivarna vill förvanska historien, fortsätter den att utspela sig framför vår blick. Statyn av presidenten Theodor Roosevelt till häst, flankerad av en amerikansk urinvånare och en svart man till fots, är en del av historien som visar hur rasismen tagit sig uttryck. Men inte heller av dylika skäl bör konsten censureras. Ibland är konstnärer mer pålitliga än historieskrivarna och förmår skildra sin tids verklighet så väl att de utsätts för förtryck. Låt oss ta Zehra Dogans fall som exempel, en kurdisk konstnär och journalist som 2017 dömdes till två år och tiomånaders fängelse. Detta på grund av att ha målat förstörelsen av en kurdisk by i sydöstra Turkiet efter ett turkiskt militärangrepp 2015. Ai Weiwei är en annan konstnär som använder konstens kreativa kraft till att uttrycka sina åsikter samtidigt som han protesterar mot konstens villkor och den kinesiska statens politik. 2011 blev han gripen samtidigt som vissa av hans verk samt hans dator beslagtogs av kinesiska regeringsstyrkor. Han dömdes till husarrest i fyra års tid.

Men det som skadar konstnären betydligt mer än fängelse är tillintetgörandet av dess skaparförmåga. Censur utplånar med tiden konstnärens kreativitet. I stället för att fokusera på skapandet måste konstnären överväga de röda varningsslinjerna i sitt arbete. Konstnären tvingas göra sitt yttersta för att skapa ett verk som kan komma andra till del i stället för att låta det samla damm i byrålådan eller nere i husets källare. Censuren kapar folkets kulturella band till det förflutna.

Med censuren tar människans historia sin början i nuet. När IS förstör en tvåtusenårig lejonstaty som tillhörde ett av Palmyras kvarvarande skatter förstör de i själva verket inte bara ett konstverk utan en del av regionens tusenåriga historia. Bilderna från IS:s angrepp är bland de smärtsammaste i historien eftersom de visar hur terrorgruppen massakrerar folkets tidiga förfäder i Mellanöstern. Jag hörde inte hur konstverken krossades i bitar, jag hörde bara klagoropen som steg från konstverkens skapare och alla de konstälskare som under årtal vårdat dessa skatter. 11 mars 2001 sprängde talibanerna två stora Buddhastatyer i provinsen Bamiyan i Afghanistan. Dessa sprängdes med dynamit och jämnades med marken efter Mulla Muhammed Omars fatwa – gruppens dåvarande ledare. Mulla Omar sa att om vi inte förstör statyerna kommer vi att bli ifrågasatta på domedagen. Många konstnärer har beskrivit denna händelse som ett historiskt brott.

Regimer som förstör konst förstör det förflutna, som om ingenting funnits där tidigare, och som om den egna eran vore guldåldern. Den sublima och värdefulla konsten är synonym med samtidskonsten och varje konstnär som arbetar för regimen är i deras ögon den bästa.

Censur avskärmar konstnären från sin publik och folket. Inom vilket område konstnären än är verksam förblir den separerad från sin livnäring, det vill säga folket. Konstnären hämmas i sin utveckling och blir inom kort begravd i ensamhet.

Regeringsanslutna konstnärer stöds av makten och i ett sådant samhälle blir konsten med tiden en klassfråga. Konstnärer från den rådande ordningen får större möjligheter till att vara produktiva eftersom både media och kapitalet är i statens tjänst. Det är här som konstnären låter sig besestras av censuren för att kunna fortsätta vara verksam. Konstnären viker sig för de röda varningslinjerna av rädsla för att gå miste om sin särskilda blick för konsten, men låter sina sinnens fria fågel sättas i bur. Det grundläggande syftet med censur är att få tanken att mekaniskt acceptera eliminering. Förlag går med på att se genom fingrarna så att de inte ska behöva stänga ner. Författare avstår från att skriva om det som upptar dem så att deras böcker inte ska behöva samla damm på censurens huvudkontor under flera års tid, och för att åtminstone få se några av sina drömmar förverkligas på pappret. Filmkonsten avstår från mycket av sitt innehåll för att få tillstånd att visas på vita duken ... och här vill jag därför återigen hävda att diktaturernas största offer är konsten.

Konsten som ska vara banbrytande och avantgardisk blir förskrämd och tvingas redan innan granskning till självcensur. Men det slutar inte här. Om konstnären inte underkastar sig censuren och inte heller låter sin skapande förmåga tillintetgöras i fängelse och under tortyr, måste han eller hon dödas. På så sätt har dussintals författare och konstnärer i Iran och andra diktaturer dödat för konstens skull.

Bahram Beyzai är en av Irans stora manusförfattare och bor idag i Kanada. Han berättar att Kyros (Kung i forntida Iran) bad Gud att skydda Iran från torka och lögn. Torkan bränner nämligen sönder alla rötter, och lögnen, marknadens vanliga valuta, vidmakthålls av censuren.

Men vi får inte glömma att alla konstnärer har goda och sublimes egenskaper. Även någon som Adolf Hitler. Nazitysklands ledare målade nämligen akvarell. Poesi är känslornas och det finstämdas upphöjda konstform. Därför är det svårt att föreställa sig den som ett populärt medel för att försköna våldet bland de som förtrycker. Men från historien och fram till vår tid har många diktatorer vänt sig till dikten för att finna vila, intimitet och ära, och deras verk informerar oss om maktens natur, om auktoritära ledares ständiga dragning till dikten och farorna med att tolka deras poesi.

Ett tydligt exempel på någon som utövade förtryck på poeter var Roms kejsare Nero (54-68 e.kr). Men andra inom samma tradition som kommit senare kanske framstår som ännu mer egendomliga.

”Låt konsten blomstra även om världen går under” var ett av slagorden för anhängare av den futuristiska skolan grundad av den italienske poeten och författaren Filippo Tommaso Marinetti. Enligt honom var krig världens enda ”botemedel”.

År 2010 skrev Bin Laden till en av sina män om en viktig plan som han redogjorde för i detalj. I samma brev frågade han om någon bland bröderna kände till poesins verskonst och persiska versmått, och om de kunde skicka honom en bok i ämnet. Ayman al-Zawahiri, den nuvarande ledaren för Al-Qaidas nätverk skriver också poesi. IS:s ledaren Abu Bakr al-Baghdadi har skrivit sin avhandling om en viss religiös dikt. En annan despot, Saddam Hussein, skrev poesi så sent som 2013, då han satt i fängelse. Kort sagt, Stalin och Mussolini, Mao och Khomeini, var alla poeter och konstnärer, och det är ytterligare ett av konstens underverk.

Vid sidan av den ideologiska censuren får inte heller censur av religiösa skäl glömmas bort. Religionen har också begränsat konsten, så som attacken mot en tidningsredaktion i Frankrike till följd av en karikatyrteckning låtit visa. Något sådant kan för många av er verka märkligt i vår tid. Men för mig som kommer från ett land med ett religiöst styre som från tiden före renässansen, är det en objektiv erfarenhet. I religiösa stater är många konstformer inte tillåtna. Sång och dans är förbjudna för kvinnor. Skådespelerskor måste täcka håret och hela deras närvaro som konstnärliga subjekt är begränsad. Skulpturer och målningar som föreställer kvinnor är förbjudna.

Men religionen har haft inflytande över konsten även i Europa, och konsten har i sin tur haft inflytande på kyrkan. Inom islam och dess moskéer finns inga målningar och statyer, ingen musik, men i kyrkan har konsten sedan länge haft ett erkännande. Samtidigt fick skulptur och målning och konst i största allmänhet uppleva sin blomstringstid först efter renässansen då kyrkans inflytande begränsades. Före 1700-talet hade kristna kyrkor stor påverkan på europeisk konst. Uppdrag i kyrkans tjänst rörande arkitektur, målning och skulptur utgjorde den främsta källan till arbete för konstnärer. Under sådana förhållanden blir konsten, så som jag påpekat tidigare, en klassfråga. I detta fall grundar de sig inte på egendom och nepotism utan på religion. Religiösa utövare fick större handlingsutrymme genom kyrkan eftersom

denna var samhällets viktigaste finansieringskälla och kunde bistå med nödvändiga medel till undervisning.

Europeisk konst delas in i olika tidsperioder, så som klassicismen, den bysantiska konsten, barocken, rokokon, neoklassicismen, modern- och postmodernkonst samt den ny europeiska målerikonsten. Det mesta av de två senaste seklers konst har skapats utan hänvisning till religionen och ofta utan någon specifik ideologi. Men oavsett om konsten återspeglar oron hos konstnären eller betraktaren har den påverkats av politiska omständigheter.

Under alla dessa perioder har konstnärer skapat konst utifrån sitt kall och sin tankevärld. Man skulle kunna hävda att religionen inte längre har något inflytande, men man kan fortfarande se konstnärer som arbetar för kyrkor och moskéer, vilket är en viktig skillnad, att människan kan vara fri att skapa konst utifrån sina egna val.

Det som jag nämnt hittills är några tankar om konst som upptar mig. Men kanske att man kan skriva om konstens betydelse med helt andra ord. Med allt detta sagt, när det blev dags för mig att välja några konstverk att skriva om, tänkte jag först att det var en enkel uppgift. Men urvalet skulle göras bland hundratals verk, och redan under de första dagarna insåg jag att uppgiften inte alls var särskilt enkel. Jag tillbringade mina dagar nere i källaren där alla verk fanns samlade. Jag valde en tavla bland hyllorna, en och en annan skulptur, men insåg snart att jag i stället för fem valt femtio verk. Sedan var tanken att jag skulle studera varje verk på nätet, vilket ingav mig känslan av att saker och ting skulle bli lättare. Men att besöka källaren online skilde sig inte så mycket från Stadshusets källare. Jag omgavs från alla håll av konstnärernas röster och verk som var och en talade till mig. Jag bestämde mig för att välja till fler verk. Av 4000 valde jag hundra verk, vilket var första etappen i utsållningen. Vid ett tillfälle uteslöt jag flera likartade bilder, bara för att i nästa välja till tio nya. Urvalet var svårt att göra och jag upplevde att var och en av verken sa till mig: "Jag måste vara kvar, ta inte bort mig." På nätterna sökte konstnärerna upp mig i drömmen och sa: "Vad är det för fel på min tavla?" När jag bara hade runt tio till tjugo verk kvar visade jag upp dessa för några jag kände för att få fler synpunkter, däribland min man. Dagen därpå började jag skriva. Jag skrev om en av bilderna som jag bevarade i utställningspärmen.

Några dagar senare när jag såg samma tavla igen var det som om den bar på en annan berättelse. Det behövs nödvändigtvis inte fler betraktare för att skriva om ett konstverk från olika perspektiv. Sanningen är att man varje dag vaknar upp och ser på världen med nya ögon. Så var det nästa natt när jag drömde om min mamma och alla tavlor plötsligt påminde mig om henne. Några dagar senare, när jag fick höra att en av mina vänner gripits i Iran, påminde alla tavlor mig om mina fängelseår. En annan dag kunde jag inte utläsa något alls i verken, de tycktes inte säga mig något. Men så var det kärlek ena dagen, nästa dag främlingskap, andra gånger döden... Jag ställde mig också frågan vad konstnären själv ville förmedla. När denne porträtterade en familj i ljusa färger, saknade då konstnären sin egen familj? Eller hade konstnären nyligen mist någon? Hade konstnären fått barn? Eller var det en närstående som besökt konstnärens familj tillsammans med sina barn och låtit denna

scen uppfylla konstnärens inre? Eller har scenen rentav växt fram i ett barnhem och konstnären aldrig haft någon familj? Eller så är de en lycklig familj som består av fem eller sex syskon? Vad är konstverkets verklighet? Är tanken att vi ska förnimma konstnärens egen känsla under skapelseögonblicket, eller är det vi som ska skapa berättelsen hos verket?

Det får mig att tänka på *Författarens död*. I sin essä motsätter sig Barthes det vanliga sättet att läsa och kritisera litterära verk utifrån olika aspekter av författarens identitet och personlighet (dess psykologi, etnicitet, religion och politiska övertygelser samt dess historiska omgivning) och menar att betydelsen finns att upptäcka inom själva texten. På samma sätt som texten består bilden av flera skikt och betydelser. Och på samma sätt som författarens frånvaro möjliggör upptäckten av nya betydelser i texten, kan konstnären försvinnande tillåta oss att använda vår fantasi desto mer.

Trots allt det som nämnts om censurans syfte kan inte tanken förgöras genom fysisk utplåning, inte heller med hjälp av våld, pengar eller makt. Historien har visat oss att tankens utplåning i slutändan förblir ofruktbar. Tänkandet kommer oavsett vad hitta sin väg ut till folket. Censuren kan inte förtrycka folket för alltid, eller missleda tankeströmmarna med sitt felaktiga agerande under någon längre tid, eller förlita sig på mord och dödande... Erfarenheterna från diktaturer har till ett alltför högt pris visat att så länge kampen för frihet inte ersätter det politiska och ideologiska spelet kan man inte hoppas på frihetens förverkligande eller på konstens och litteraturens blomstring. Konsten världen över måste bli fri från alla bojar.

DEN VISUELLA JUBILEUMSINSTITUTIONEN

Konstnär: Tage Åsén

Årtal: 1977

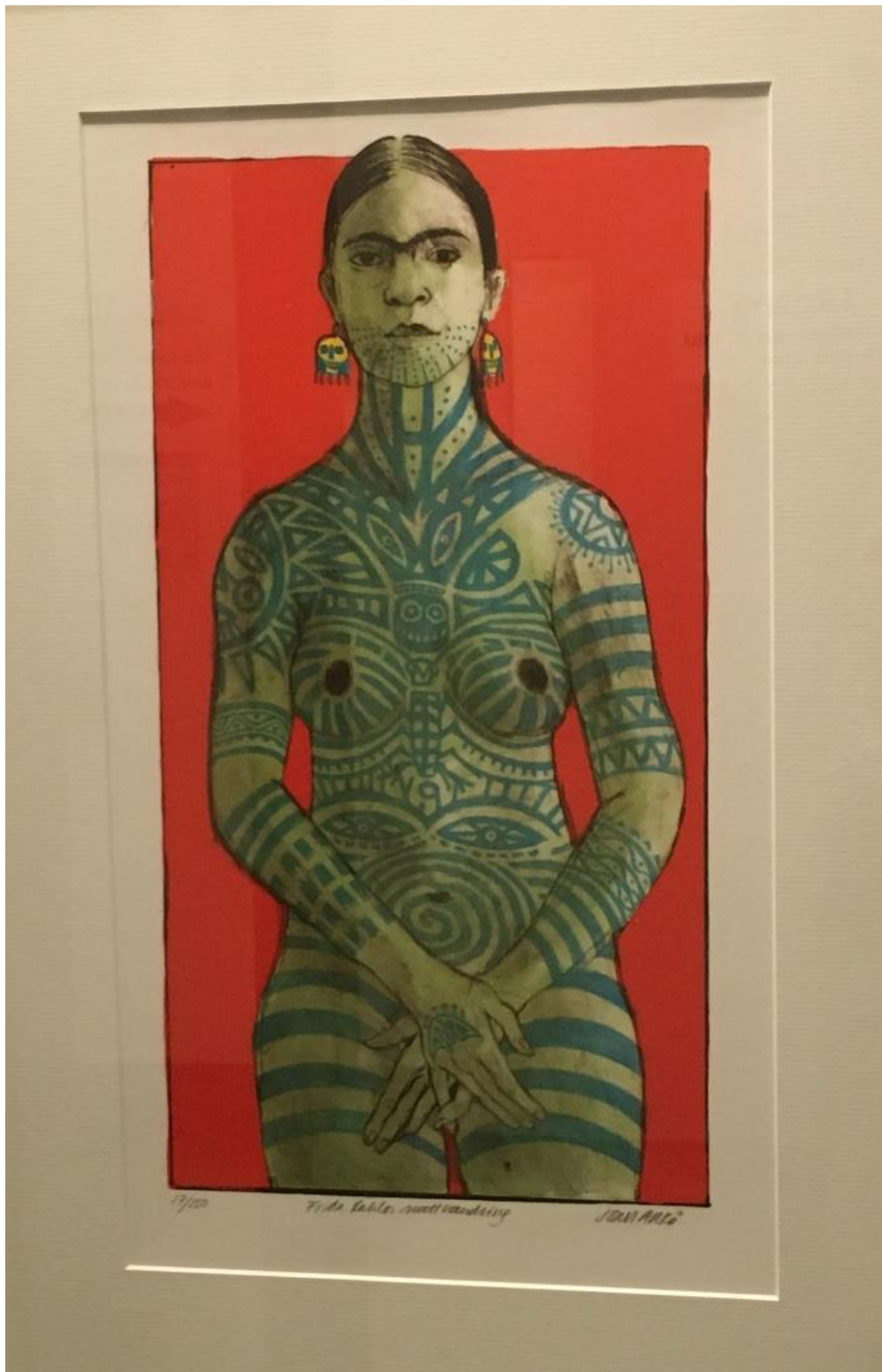
Teknik: Grafik

Storlek: 45,5x62,5 cm

Glada skratt fyller hela parken. Vi har monterat upp kameran för att ta en gruppbild, men vi har väntat i över en timme och det är alltid någon som saknas. Vi har sökt igenom alla rum för att ingen ska glömmas bort. Vi har tagit på oss nya kläder och doften av nytt tyg, parfym och maten som mamma lagar fyller luften. Jag sitter längst fram i mammas famn ute i gräset. Fukten från marken har spridit sig från min kjol till resten av mina kläder och in under huden. Mamma ropar: Varför tar ni inget kort? Våra kläder har hunnit bli blöta! Min lillasyster säger: "Jag vägrar sitta på gräset, mina kläder får fläckar." Min storasyster mumlar: "Maten bränns vid på spisen och vi blir utan lunch." Och min systerdotter säger med sin älskvärda ton: "Moster, moster, jag kommer till dig!" Men får höra: "Du sitter kvar här! I ett familjefoto måste var och en sitta bredvid sin mamma."

Jag lutar mig mot min. Mamma gör mer plats åt mig i sin famn, slingrar sina armar om mig. Jag känner doften och värmen från hennes kropp. Under hela min barndom tog jag min tillflykt till henne varje gång frös. Hennes famn var alltid varm. Kanske har mammor en kamin inombords som gör att de alltid är varma. Min mormor brukade säga att den svåraste uppgiften i världen var moderskapet. Varje gång hon led sina barns kval sa hon: "Hellre vara hund än mor!" Kanske är det därför som jag alltid varit rädd för att bli mamma. Eller på grund av min mammas sorger. När hon besökte mig i fängelset kramade hon mig alltid hårt med gråten i halsen. Jag sa till henne: "Mamma, jag mår bra." Men hon svarade: "Du har inga egna barn, du vet inte hur det är." Kameran står redo och jag tar tag om hennes varma och mjuka händer och vi tittar in i kameran. Någon ropar: "Alla tillsammans, säg omelett!" Ljudet av skratt stiger och fotografen börjar räkna. Plötsligt ropar man inifrån huset: "Maten har bränts vid, maten har bränts vid!"

Jag vaknar till med ett ryck, jag ser mig omkring i rummet. Solljuset tränger in genom de tjocka gardinerna. Jag befinner mig på norra halvklotet, på 4642 kilometers avstånd från denna målning, från doften, från värmen, från skratten. Två tårar rinner ur ögonvrårna rakt ner i öronen där jag ligger på rygg. Jag avskyr när de gör det. Det känns som att jag fryser. Jag drar täcket över huvudet och lägger mig på sidan. Jag blundar och försöker föreställa mig värmen från min mammas famn. Det har gått mer än två år sen vi höll om varandra sist. Jag är rädd att jag aldrig kommer att känna mig varm igen.

FRIDA KAHLOS NATTVANDRING

Konstnär: Jordi Arkö

Årtal: år okänt

Teknik: Grafik

Storlek: 57,5x38 cm

Kvinnan i sitt mest nakna tillstånd. Mitt kvinnojägar under min egen blick. Kyla och likgiltighet. Att inte kunna se. Det gäller att vara vaksam på att ingen eller inget befläcker min kvinnlighet. Jag hör vissa meningar upprepas för mitt inre. "En kvinnas framtid beror på hennes oskuld. Familjens ära och värdighet upprätthålls genom kvinnans anständighet". Kärlek, livsglädje och lust avses bara för männen. Allt detta får mig att frysa mer, känna mig trött och mer frånvarande för varje dag. De skärvor som återstår av min kvinnlighet intar rädsans skepnad.

Jag liknar alltmer mina mardrömmar om natten. Jag vänder bort min likgiltiga blick från andra. Jag får inte bli sedd. Jag måste upplösas bland de förutbestämda rollerna. Jag har levt större delen av mitt liv. Därför måste jag inte bara för egen del, utan också för andras, göra mitt bästa. Efter mig ska ingen kvinnas anständighet bero på hennes beslöjade hår. En kvinnas kyskhet ska inte förknippas med hennes kropp. Jag får inte rygga undan för min plikt. Jag måste låta mitt skratt, det höga skrattet, nå alla de som fruktar det. Jag måste bli sedd. Jag kan inte undfly mig själv, mitt liv och min själ, mina drömmar och mitt kvinnojägar. Låt dem fly undan från mig. Alla dessa måste och icke-måsten, all denna trångsynthet, alla dessa män och kvinnor som lyder under lamslående befallningar, som låter kvinnan stanna hemma och vara deprimerad, mannen få sitt erkännande genom henne, liksom genom sin dotters och mors anständighet.

Jag gör uppror. Jag lämnar min kropp, frigör mig från mardrömmarna. Jag hänger mig åt denna världs salighet och skönhet. Jag njuter av varje ögonblick i mitt liv, något som jag också ska lära kvinnorna och flickorna som kommer efter mig. Att glädjas och känna stillhet, att drömma och uppleva kärlek. Det är också deras rättighet. Denna värld tillhör oss alla. Min kropp tillhör mig. Ingen, oavsett position eller argument kan bestämma över det jag gör med min kropp, med min tro eller min längtan. Mitt hår hänger fritt över axlarna och svävar i vinden. Jag tar tillbaka min kvinnlighet från alla de som vill se mig isolerad. Alla förskrivna roller på min kropp och i mina tankar suddar jag ut. Jag tecknar fram min egen roll på min kropp och visar upp den utan någon fruktan. På nästan möjliga sätt. Jag ser mig själv. Jag hittar mig själv. Jag tillåter inte mig själv att förbli ensam. Jag överger inte mig själv. Jag engagerar mig i mig själv och det jag tror på. Jag når så långt att det är de andra som måste dra sig tillbaka. Jag kommer inte backa minsta steg vad det än kostar mig. Jag är en kvinna, en kvinna i en förbannad patriarkal värld.

BLIVANDE MOTORVÄG

Konstnär: Ulla Johansson-Thor

Årtal: år okänt

Teknik: Måleri

Storlek: 102x62 cm

Jag såg vår okunnighet och förtvivlan, och härskarnas makt och orättvisor. De talar om för oss vad vi ska göra och vi lyder. Deras lag är fri från alla tvivel. Dess signaler och verkningar påminner oss ständigt om att ingen dialog kan föras.

”En gång i tiden försökte ni befria er från oss härskare men vi har släckt ert hopp och nu är ni bara åskådare. Titta efter noggrant. Det finns inga utvägar. Alla vägar är stängda och vi rycker upp era rötter. Det är vi som skapar era rötter och ni kan bara se på.”

Inga vägar leder någonstans. Ingen önskar sig något mer. Människans utveckling och rörelse är under bevakning. Ingen kan leva ut hela sin begåvning och potential. Alla har hejdats eller försatts i ett stillestånd, styrts in i den riktning som härskarna vill ge oss. Rötterna har torkat ut. Tänkandet har begränsats av normen, kulturen och traditionen. Varje motståndshandling innebär en konfrontation med enväldet och dess vrede. Inte heller i trädets skugga kan man finna något lugn. Det finns inga träd. Ingen skugga under vissna grenar. Härskarna visar ingen nåd ens mot naturen. De är förälskade i makten och vi måste hindra dem från att få mer makt över våra kroppar och sinnen. De började med att begränsa oss. Men nu är luften, jorden, haven och naturen inte längre utom fara. Vilket mål tillåter härskarna att tillintetgöra dessa?

De har gjort alla vägar enkelriktade, som om man inte kan vända om efter minsta felsteg. Varför har vår blick frusit fast och vägen blivit omöjlig att se? Vad har de gjort med oss? De har splittrat oss i sorg, fått oss så sysselsatta om dagarna att till och med träden börjat beklaga sig. Marken är inte grön. Himlen är inte blå. Rök och mörker omger allt. Mina tårar har torkat ut, ögonen har förlorat sin glans och vi är nu bara åskådare. Har det någonsin funnits en generation så uppfylld av sig själv på jorden? En generation i krig med själva livet och planeten?

Ljudet av röster. Vi står vid ett vägskäl och frihetens röster har börjat höjas. Man kan inte längre vänta på en frälsare. Ingen kan ta ifrån oss tankens kraft. Vi får inte låta dem utplåna våra tankar mer. Vi måste ge nytt liv åt det vi tror på. Vi måste träda till verket. Vi får inte vara tysta. Vi måste höra de smärtfyllda rösternas kall. Vi måste vara i rörelse och finna vägen. De får inte se någon trötthet eller likgiltighet i oss. Det är vi som kan finna vägen. Vi måste hämta vatten och ge liv åt rötterna. Vi måste hitta solens väg. Vi måste träda över våra gränser. Vi måste resa oss. Vi måste höra rösterna. Vi måste återuppliva vår blick. Vi måste avlägsna oss från likgiltigheten och kylan. Vi måste bli mer tålmodiga. Vårt lidande ska ge oss mer styrka, inte stagnering och dvala. Det här är inte slutet. Det måste finnas en väg. Men ett ensamt vittne är inte nog, vi måste alla gå samman och lyfta blicken för att finna vägen och rädda världen.

FRAMTIDSHOPPET

Konstnär: Britt-Lis Seldinger

Årtal: 1979

Teknik: Grafik

Storlek: 67x52 cm

Något inombords ger mig ständigt ångest, något så främmande att jag inte ens kan ge det ett namn. Som att vara framme vid stationen strax efter att ett tåg lämnat, eller som att missa ett flyg. Något dunkelt. Som under det ögonblick när förhørsledaren frågar dig något om dina vänner och du måste förvandlas till en makalös lögnare. Känslan av att alltid ha gått miste om något någonstans, av att springa på måfå och vara rädd för att bli kvar här och trampa vatten. Att ständigt fortsätta vidare men aldrig komma fram. Kanske föreställer jag mig att det ska finnas någonting annat på en annan plats, en viktig händelse som väntar mig. Ingen dörr kan förbli stängd. Inga hinder ska finnas i min väg. Minsta ljud som kan visa mig en ny riktning i sökandet efter nya mål och begär måste få färdas fritt. Jag strävar efter detta utan att behöva tappa i hastighet, utan att något ska hindra mig. Men åren går och jag förblir samma nyfikna men skrämde flicka. Smärtan och rastlösheten inom mig avtar aldrig. Efter alla gånger jag skyndat fram kanske jag insett att ingenting väntar på mig någonstans, att det istället bara är dagarna i mitt liv som går och undflyr mig. Det är mig själv jag springer ifrån, från alla glädjeämnen, så att ingen eller inget någonstans tar ifrån mig den del av mig som vill åt sanningen.

Ibland slår det mig att jag under alla dessa dagar och ögonblick varit på jakt efter min barndom, efter de enklaste lekarna som jag aldrig fått ta del av som liten. Kanske är den största sanningen som gått upp för mig med tiden den att man inte får ta ifrån någon erfarenhet av att våga och att göra fel, ens att begå samma misstag. Kanske skulle jag inte ha behövt känna någon ångest eller rädsla för att hamna efter i sökandet efter kunskap och sanning. Jag skulle våga röra mig framåt, vara på väg, finna mer skönhet och samspel med varandet och människorna, och jag hade kunnat lära mig mer.

Vägen försvinner bort under samma himmel. Längre bort står jag kvar på trötta ben efter flykten och allt springande, utan något tillfälle att slå mig ner, få se och omfamna min barndoms leksaker. Jag har tappat bort den lilla flickan som fanns inom mig. Och hur mycket jag än springer för att hinna ifatt henne blir hon bara mer avlägsen och förtvivlad. Jag har klandrat mig själv för mycket. Jag har inte varit ödmjuk. Jag måste hitta mig själv här där jag är. Bortom dessa dörrar, bortom all denna oro. Någonstans finns ett träd som jag längtade efter att få klättra i som barn. Men i denna bittra värld och verklighet återstår ingenting av trädet förutom en bänk för mig att tillbringa ensamhetens vanmakt på, och ändå fortsätter jag att leta efter mitt förlorade jag. Förvirrad och hemsökt av alla måsten och icke-måsten, av avfärdens alla avfärder, avbrottens alla avbrott. Motsättningarna fjättrar mig vid mig själv.

Jag har inte sett min barndom i spegeln. Under alla år av jäktande och sökande har jag inte låtit blicken en enda gång vila på mig själv. Jag borde ha hittat mig själv. Jag borde ha skyndat mig att leta efter varandets sanning. Jag har heller aldrig fått uppleva stillheten, och kanske är det därför som jag är så trött.

LOOKING OUT

Konstnär: Bengt Böckman

Årtal: 1971

Teknik: Grafik

Storlek: 72x52 cm

De säger att man inte ska närma sig det huset. Det är fullt av spöken som ständigt tittar på byn bakom fönstret. Deras blickar är så skrämmande att ingen vågar se in genom fönstret. De som stirrar in i spökenas ögon förlorar säkert förståndet.

Jag tror att det bara är fantasier hos byns gamla kvinnor och män. En förfallen stuga mitt ute i mörkret kan vilseleda varje människa till att tro att tiotals ögon iakttar dem från insidan. De flesta av byns unga har antingen dött eller lämnat byn när de var barn. I själva verket finns ingen av mina jämnåriga kvar. Jag minns hur de flesta gick bort. Inget nytt folk flyttar in till byn och inte heller har någon tålmodet att ta sig ut hit. Ingen skulle heller få lov att göra det för vår byäldste.

I flera år har jag försökt samla mod till mig och besöka stugan för att se hur mycket av historien om de oroliga och sökande ögonen var sann. Ingen jag känner ville följa med mig. Min mamma var alltid orolig för mig. Min nyfikenhet var så stark. Till slut lyckades jag övertala grannpojken som också var lika nyfiken. Vi stämde träff på natten. Jag satt på en sten i skogen när han närmade sig mig med en lykta.

Jag minns hur var och en av mina vänner som låg för döden blev omringade av gamla män och kvinnor. De drev ut oss andra ur huset och talade till dem i enrum. Trots att jag var väldigt liten minns jag min systers död. Den kvällen skickade de ut mig ur huset och alla vitskäggiga och vitflätade bybor höll ett möte hemma hos oss. Jag hörde de diskutera huruvida de skulle berätta något för min syster innan man visste om hon skulle klara sig.

Strax före gryningen gick den böjda gamla kvinnan från grannhuset fram till Sahra och började prata med henne. Den gamla hade maskätna tänder och ett glatt motbjudande skratt. Sahra fick allt svårare att andas medan den gamla kvinnans ögon lyste starkare.

När gryningen kom var Sahra fortfarande var vid liv och kaos bröt ut i byn. Av rädsla för att hon skulle avslöja något lät mamma inte oss barn träffa henne. Men en månad senare dog Sahra av sorg. Jag minns bara att hon med sitt läppstift skrev på fönstret till sitt rum: "Jag är till och med den sjuttiotredje..."

Klockan var tio på kvällen och tillsammans med Reza, grannsonen, stirrade vi på stugans fönster. Rädsla närmade vi oss varandra och höll varandras händer. I ett ögonblick kände jag hur ett par ögon glänste till. En stund senare dök ytterligare ett ögonpar upp och jag blev ännu mer rädd. Plötsligt sa Reza: "De är på väg hitåt, vi måste fly!" Jag sa: "Vänta, jag vill se hur många de är!" I samma stund fångade ett par ögon min uppmärksamhet. "Reza, det är min systers ögon. Och det andra ögonparet med glasögon är min farbror Hassan som brukade berätta sagor för mig..."

Jag ville gå mot stugan men Reza fattade tag i min hand och började springa. Han var skrädd och sprang fort. På vägen råkade han fastna med foten bland stenarna och föll till marken. Jag hjälpte honom upp och såg att hans ansikte var täckt av blod. Alla lampor inne i husen tändes vid mitt skrik. De gamla kvinnorna och männen som kom ut ur husen såg glada ut och skrattade! Ingen av dem kom till vår undsättning! Ett fåtal ungdomar som blivit kvar i byn

hjälpte mig att bära hem Reza. Byns läkare sa: "Han kommer inte att klara sig". Och strax före gryningen dog Reza. En gammal kvinna i grannhuset sa till hans mamma: "Känn ingen sorg, nu är det äntligen över. Din son var den hundrade ynglingen." Allas ögon lyste och någon sa: "Någon borde ha sagt till honom att hans död tagit slut på den femtioåriga förbannelsen som vilat över byn."

En fuktig doft av regn spred sig ute på gården. Ljudet av blix och åska tillsammans med de gamla kvinnorna och männens rop fyllde himlen. Jag visste inte vad regn var för något. Jag hade bara hört talas om det i mormors sagor. Vilken otrolig händelse. Kanske hade det regnat mycket en gång i tiden, men eftersom människorna då var likgiltiga inför det hade hundra unga människor fått offra sina liv för att regnet skulle komma åter.